

en elke perceptie juist zijn. Ook De Jong zal zich meermalen hebben laten leiden door niet besepte vooringenomenheid, of eenvoudigweg misgegrepen hebben. Belangrijker is dat niemand die over de oorlog schrijft om dit grote werk heen kan. Het wordt ofwel als bron gebruikt, of men zei zich, wat ieders goed rechten bij eerlijk meningsverschil zelfs ieders plicht is, ertegen af. De Jong heeft wat betreft geïnvesteerde tijd de grootste menselijkerwijs denkbare, en in ieder geval een in Nederland ongeëvenaarde prestatie geleverd. De bestede tijd moge op zichzelf geen maatstaf voor waardering zijn, van fundamentele kritiek van andere historici is nauwelijks sprake geweest. Toch was de Nederlandse historische wereld tot nu toe nooit echt uitbundig met zijn lof. Kwam dat doordat er veel collegae-historici zijdelings bij het project betrokken zijn geweest (zie De Jongs 'Verantwoording' in deel 13), zodat er haast van een gezamenlijk project kan worden gesproken? Het is te hopen, want anders zou het lijken alsof die historische wereld zo in elkaar zit dat zij noch tot het voeren van een echte discussie geneigd is, noch in staat tot het royaal geven van ere aan wie ere toekomt.

D. F. J. Bosscher

P. M. M. A. Bronzwaer, *Maastricht bevrijd. 'En toen?', I, Een schets van gebeurtenissen in en om Maastricht tussen juni 1944 en september 1945* (Maastricht: Stichting Historische Reeks Maastricht, Assen-Maastricht: Van Gorcum, 1989, 128 blz., ISBN 90 7035 647 3 (Stichting Historische Reeks Maastricht), ISBN 90 232 2486 8 (Van Gorcum)).

Het historisch bewustzijn in Nederland lijkt vooral te gedijsen rond herdenkingen. Ook dit boekje, het eerste deel van een serie van twee, hoort duidelijk thuis in de stroom van regionaal-historische gelegenheidspublicaties die nog steeds elke vijf jaar verschijnen om de Duitse aftocht in 1944-1945 te verhalen.

De opzet is traditioneel. De auteur opent met een korte beschouwing over de militaire ontwikkelingen tot de intocht van de Amerikaanse 'Old Hickory'-divisie in de Limburgse hoofdstad. En passant beslecht hij een jarenlang dispuut tussen de dorpen Mesch en Noorbeek over de vraag waar de Amerikanen het eerst Nederlands grondgebied betraden. In het tweede hoofdstuk staat de bevrijding zelf centraal. Vervolgens komt de rol van het Militair Gezag ter sprake, ook in relatie tot de twee, elkaar beconcurrerende OD-groepen en de *Civil Affairs Division* van de geallieerden. In het vierde hoofdstuk bespreekt Bronzwaer de lotgevallen van de eerste krant op bevrijd grondgebied, de *Mededeelingen van den Nederlandschen Orde-Dienst*. Dit stukje pershistorie wordt gevolgd door een bijzonder boeiende verhandeling over het lot van de politieke delinquenten. Doordat het archief van de NSB en aanverwante organisaties in handen van het verzet was gevallen en men weinig kieskeurig was bij het oppakken van (vermeende) collaborateurs, zuchtten weldra enkele duizenden achter slot en grendel, en dat onder weinig benijdenswaardige omstandigheden. De auteur, gefascineerd door dit thema, heeft kritiek op het optreden van het Militair Gezag dat zich 'onvoldoende heeft ingespannen om de materiële omstandigheden van de gedetineerden te verbeteren' (93). Een hoofdstuk over het herstel van de vernielde oeververbindingen en een uitvoeriger relaas van het voedsel-, kleding- en schoeiselgebrek dat Maastricht nog geruime tijd teisterde, completeren de stadsgeschiedenis.

Deze uitgave zal ongetwijfeld een breed lokaal lezerspubliek bereiken. De verzorgde vormgeving draagt daartoe bij. Het aardige van het boekje, en daarmee onderscheidt het zich in positieve zin van veel soortgelijke gelegenheidswerkjes, is dat de auteur nog eens duidelijk

aantoont hoezeer plaatselijke omstandigheden hun stempel drukten op bevrijding en wederopbouw.

P. H. Kamphuis

R. Neij, E. V. Hueting, *Nederlands Volksherstel 1944-1947. Een omstreden hulporganisatie in Herrijzend Nederland* (Culemborg: Lemma, 1988, 142 blz., f24,50, ISBN 90 5189 012 5).

In Herrijzend Nederland is het nodige misgegaan, althans in de ogen van hen die vonden dat het na 1945 allemaal anders en beter moest worden. De concepties van de vernieuwers bleken echter te vaag om zich te kunnen doorzetten tegenover de kracht van de oude organisaties, die handig wisten te profiteren van de gefaseerde bevrijding; in het zuiden herstelden zij meteen wat te herstellen viel en zo maakten zij de ruimte voor vernieuwing al bij voorbaat beperkt. Hoe de pogingen op het gebied van politiek, vakbeweging, pers en radio om het verzuilde patroon te doorbreken jammerlijk faalden, weten wij inmiddels. De studie van Neij en Hueting laat zien dat de strijd tussen vernieuwing en herstel op het terrein van het maatschappelijk werk niet anders is verlopen en dat de vernieuwers hier in dezelfde voetangels en klemmen van de herstellers terecht zijn gekomen.

Voor de oorlog kende Nederland meer dan zeventuizend sociaal-charitatieve instellingen van het kerkelijk en particulier initiatief en ruim duizend plaatselijke sociale overheidsorganen. De hoge vlucht, die het nationale saamhorigheidsgevoel tijdens de bezettingsjaren nam, stimuleerde ook in deze sector van de samenleving, met name in illegale kringen, een optimisme dat een terugkeer van allerhande vooroorlogse maatschappelijke tegenstellingen na de bevrijding kon worden voorkomen; coördinatie van de verzorging van oorlogsslachtoffers via één nationale hulpverleningsorganisatie werd het doel van de vernieuwers. Naarmate de nederlaag van de Duitsers zich aftekende, schoten de initiatieven als paddestoelen uit de grond. Vooral illegale verzorgingsgroepen toonden zich buitengewoon actief in het uitdragen van het ideaal. Voor een rustige bezinning op de juiste structuur ontbrak uiteraard de tijd. Op de dag van de bevrijding moesten de handen onmiddellijk uit de mouwen. Tal van organisaties, zowel oude als nieuwe en met het plaatselijke niveau veelal als werkterrein, stonden ook klaar en zij lieten zich niet ophouden door vage structuurdiscussies. Zij die in het bevrijde zuiden hun stek hadden gevonden, waren daarvan niet meer te verdrijven en toen bij de opbouw van de nationale organisatie bleek dat deze zich nadrukkelijk ook met geestelijk vormingswerk moest gaan bezighouden, stonden de confessionele partners op de achterste benen. Vanuit een provinciaal particularisme, maar meer nog uit ideologische overwegingen werd de eenheidspoging willens en wetens gefrustreerd.

Zo is Nederlands Volksherstel, officieel opgericht in december 1944, nooit goed van de grond kunnen komen. Het accent in de opzet lag van meet af aan op de reeds lang bestaande organisaties op sociaal gebied—de illegale verzorgingsgroepen mochten aanschuiven—en op personen die hun sporen in dienst van de overheid of van het particulier initiatief op het gebied van de sociale zorg in het verleden hadden verdiend. Er kwamen wel provinciale koepels, maar via deze kregen de traditionalisten juist een stevige greep op Volksherstel. Vanaf het begin is de landelijke organisatie gebukt gegaan onder een heftige tegenstelling tussen centralisten en provincialisten die op hun autonomie stonden en uiteindelijk aan het langste eind trokken. Al begin 1946 werd er gesproken over liquidatie van Volksherstel. Herfst 1947 viel het besluit en